

Bijlage HAVO

2013

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

De Republiek in een tijd van vorsten

bron 1

Als Karel de Stoute, heerser over een groot deel van de Nederlanden, in 1477 overlijdt, dwingen de Staten-Generaal zijn dochter en opvolgster Maria van Bourgondië het Groot Privilege te ondertekenen. In dit document staan de voorwaarden waaraan zij zich bij het besturen van haar gebieden zou moeten houden. De slotbepaling luidt:

Al deze punten en artikelen (...) zweren wij namens onszelf, onze erfgenamen en opvolgers, door middel van deze oorkonde aan onze gewesten, hun onderdanen en hun nakomelingen (...) tot in de eeuwigheid strikt te zullen naleven. (...) Mocht het gebeuren dat wij, onze erfgenamen of opvolgers deze bepalingen zouden schenden, dan staan wij aan onze landen, hun onderdanen en hun nakomelingen toe, dat zij ons en onze opvolgers nooit meer een enkele dienst hoeven te verlenen en ons op geen enkele wijze meer zullen hoeven te gehoorzamen.

bron 2

De hertog van Alva schrijft in een geheime brief aan koning Filips II van Spanje over de inname van Zutphen:

Nijmegen, 19 november 1572

(...) Zonder dat de verdedigers veel tegenstand boden, drongen onze soldaten de stad Zutphen binnen. Ze doodden alle verdedigers die in hun handen vielen en ook veel burgers, want don Frederik (de zoon van Alva, legeraanvoerder) had van mij opdracht gekregen niemand in leven te laten en een gedeelte van de stad in brand te steken.

bron 3

De hertog van Alva schrijft in een geheime brief aan koning Filips II van Spanje:

Nijmegen, 28 november 1572

Het geval Zutphen is van groot belang gebleken. Nadat don Frederik een beetje had bedreigd eens even langs te zullen komen in Zwolle en Kampen, verschenen de volgende dag (vertegenwoordigers van) beide steden, en ook van Harderwijk, Hattum, Elburg en Amersfoort, om zich over te geven. (...) Zodoende hebben we Gelre en Overijssel veroverd door de inname van Zutphen en de angst die dat heeft ingeboezemd. Deze provincies gehoorzamen nu geheel en al aan Uwe Majesteit.

bron 4

Het eerste en het zesde couplet uit het Wilhelmus, een omstreeks 1570 gecomponeerd strijdlied van de aanhangers van Willem van Oranje:

Wilhelmus van Nassouwe
ben ik, van Duitse bloed,
den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood.
Een Prinse van Oranje
ben ik, vrij onverveerd¹⁾,
den Koning van Hispanje
heb ik altijd geëerd.

Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God mijn Heer,
op U zo wil ik bouwen,
verlaat mij nimmermeer.
Dat ik doch vroom mag blijven,
uw dienaar t'aller stond²⁾,
de tirannie verdrijven
die mij mijn hart doorwondt.

noot 1 onbevreesd

noot 2 voor altijd

bron 5

Prent uit 1652 gemaakt door Antonie Siverdtsma van prins Willem III van Oranje als klein kind, naar de gewoonte van die tijd in een jurkje

Toelichting

De prent is een illustratie bij een gedicht op de jonge prins van Isaac Burghoorn. In zijn rechterhand houdt Willem de staf van bevelhebber, met zijn linkerhand aait hij de Nederlandse leeuw.

In de bloempot op de vensterbank groeit een sinaasappelboom, in die tijd oranjeboom genoemd.

Rechtsboven staat in de zon (in Hebreeuws schrift) de tekst "Jahweh" (Hebreeuws voor God).

Rond de stralenkrans staat in het Latijn: "Uiteindelijk wordt de twijg een boom", de wapenspreuk van prins Maurits.

bron 6

Constantijn Huygens junior is als secretaris verbonden aan het gezelschap van Willem III. Van de tocht naar Engeland houdt hij een verslag bij. Een fragment daaruit:

Dinsdag 28 december 1688

Wij marcheerden 's morgens tegen half tien van Bramford naar Londen. (...)

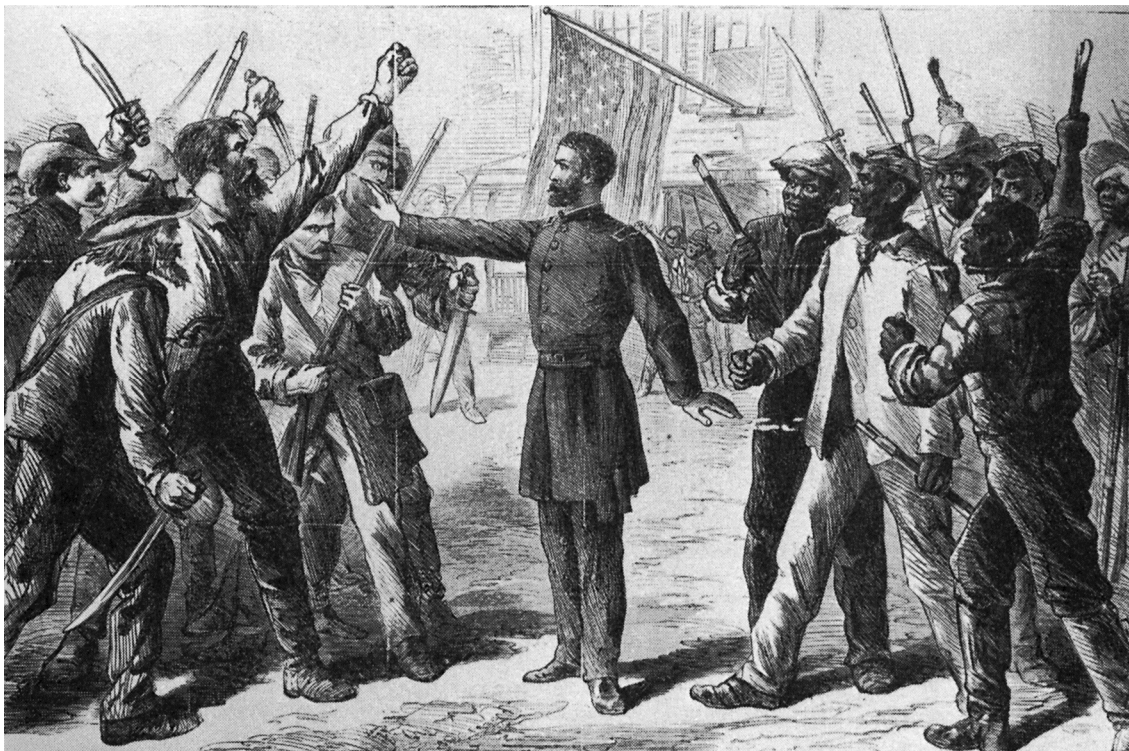
Op de weg was een zeer grote menigte van koetsen en volk te paard, en ook een talrijke menigte van volk te voet, toen wij op een mijl of twee van Londen aankwamen.

Wij reden door de poort van het park van St. James, waar Zijne Hoogheid (Willem III) omstreeks drie uur ook binnenkwam, onder groot geschreeuw van het volk, waaronder een grote menigte die oranjestrikken op hun hoeden had en oranjeappelen (sinaasappelen) op stokjes droeg. De vrouwen, die in grote aantallen in de huizen langs de hele weg stonden, hadden ook veel oranje haarlinten op het hoofd.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

bron 7

In 1865 wordt voor de Zuidelijke staten van de Verenigde Staten het *Freedmen's Bureau* opgericht, een federale organisatie die opkomt voor de rechten van zwarten. In 1868 wordt het Veertiende Amendement op de grondwet van kracht. Het verzet van de Democraten in het Zuiden tegen het *Freedmen's Bureau* neemt dan toe en zij eisen opheffing van deze organisatie. De tekenaar Alfred Waud maakt over die discussie deze prent voor *Harper's Weekly* van 25 juli 1868

Toelichting

De figuur in het midden is gekleed in het uniform van het federale leger.

bron 8

Naar aanleiding van de oorlog die het Amerikaanse leger voert op de Filippijnen verschijnt op 29 juni 1904 deze prent van Udo Keppler in het Amerikaanse tijdschrift *Puck*

Het onderschrift luidt (in vertaling):

Zijn 128e verjaardag: "Tjemig, maar zo moet ik me tot het uiterste strekken!"

Toelichting

De adelaar heeft een Amerikaanse vlag in zijn snavel.

Tussen zijn poten staat: "U.S.A." (Verenigde Staten van Amerika).

Op de aardbol staat bij elk vlaggetje (in vertaling): "de Filippijnen" (linksonder), "Panama" (rechts in het midden) en "Porto Rico" (daarboven).

bron 9

De Amerikaanse journalist en fotograaf Jacob Riis publiceert in 1890 *How the Other Half Lives* (Hoe de andere helft leeft), een fotoboek over het leven in New York. Het boek wordt vele malen herdrukt. Eén van de foto's is getiteld: *Children sleeping in Mulberry Street* (Slapende kinderen in Mulberry Street)

bron 10

In een Amerikaans tijdschrift over auto's verschijnt deze advertentie

When You
BUY an AUTOMOBILE
You GIVE
3 Months' Work
to Someone

Which
Allows
Him to
BUY
OTHER PRODUCTS

BUY A CAR NOW—HELP BRING BACK PROSPERITY

Vertaling van de tekst in de advertentie:

"Als u een auto koopt, geeft u iemand drie maanden werk, waardoor hij andere producten kan kopen."

"Koop nu een auto – help de welvaart terug te brengen."

bron 11

W. Pickens, een lid van de NAACP, houdt kort na de Eerste Wereldoorlog een toespraak in New York. De schrijver S. Graham maakt van de toespraak een verslag:

"Wat de communisten betreft, hun fout is blijkbaar het verspreiden van het communisme. Maar het komt niet door hen, maar door het onrecht dat gewone leraren en arbeiders zich ontwikkelen tot communisten. Net zoals ook zwarten door het onrecht in beweging komen. Ik ga hier niets negatiefs zeggen over communisten. Laat mij eerst maar eens een communist zien en dan kan ik zeggen of ik voor of tegen hem ben. Veel Amerikanen zijn ongerust over de toename van het aantal communisten. Maar waardoor neemt hun aantal zo toe? Als Amerika zo'n welvarend land is, waarom brengt het dan al die communisten voort? Je herkent een boom aan de vruchten en zo herken je ook een land aan wat het voortbrengt. Die communisten waar we over lezen en die met Russische schepen hierheen gebracht zouden zijn, waren helemaal geen communisten toen ze naar ons land kwamen. Wij hebben zelf een communistische plant gekweekt en geëxporteerd naar Europa. En nu zijn we druk in de weer met het kweken van een nieuw gewas. Stop met het zaaien van onrecht en het communisme zal niet meer groeien."

Aan het einde van zijn verslag voegt Graham de volgende opmerking toe:

Het betoog van de spreker duurde twee uur en het bovenstaande is niet meer dan een persoonlijke herinnering die later is uitgeschreven. De redevoering is dus sterk ingekort. Maar dit is de essentie en de toon ervan. Die toon was geestig, prikkelend, diepzinnig en tegelijkertijd onvoorspelbaar. Voortdurend klaterde er een lach door de zaal. Na afloop gaf ik hem een hand. Ik heb weinig sprekers gehoord die zo warm, welbespraakt en ontroerend waren als hij. Hij was volledig uitgeput door het intense contact met tweeduizend mensen die twee uur lang aan zijn lippen hadden gehangen.

bron 12

Hieronder staan vijf uitspraken van Amerikaanse presidenten over het buitenlands beleid in de jaren 1917-1962:

uitspraak a

"Gisteren werden de Verenigde Staten plotseling en opzettelijk aangevallen door de vloot en de luchtmacht van het Keizerrijk Japan."

uitspraak b

"Het is verbazingwekkend dat de Sovjet-Russische regering lijkt te denken dat ik een overeenkomst met onze gemeenschappelijke vijand zou zijn aangegaan zonder mij eerst van uw instemming te verzekeren."

uitspraak c

"De Volkenbond kan geen enkele actie ondernemen in kwesties die volgens het internationale recht behoren tot binnenlandse aangelegenheden."

uitspraak d

"De huidige Duitse duikbotenoorlog tegen de koopvaardij is oorlogvoering tegen de mensheid."

uitspraak e

"Deze geheime opbouw van communistische raketten in een gebied waarmee dit land een historische band heeft, is een verandering in de status quo die niet kan worden geaccepteerd."

bron 13

De Amerikaanse zanger Pete Seeger gebruikt in 1955 een oude gospelmelodie voor het protestlied *If You Miss Me at the Back of the Bus*, dat populair wordt als één van de *Freedom Songs* van de Burgerrechtenbeweging:

1.

Als je me achter in de bus mist, dan ben ik niet te vinden, oh
Kom naar voren, voor in de bus, dáár zal ik zitten.
Dáár zal ik te vinden zijn, dáár zal ik te vinden zijn, oh
Kom naar voren, voor in de bus, dáár zal ik zitten.

2.

Als je me mist in de Mississippi rivier, dan ben ik niet te vinden, oh,
Kom maar naar het [openbare] zwembad, dáár zal ik dan zwemmen, oh,
Dáár zal ik gaan zwemmen, daar zal ik gaan zwemmen,
Kom maar naar het zwembad toe, dáár zal ik dan zwemmen.